

Szanujmy twórców

WIEDZA W PIGUŁCE

Dla nauczyciela

Kultura rozwija się dzięki nagromadzeniu twórczej aktywności kolejnych pokoleń. Ludzie zawsze korzystali z dorobku swoich poprzedników — stanowił on inspirację i punkt wyjścia dla nowych kreatywnych działań. Żaden utwór nie powstawał w próżni. Bez tradycji, pamięci o innych dziełach, wymiany informacji i pomysłów — kultura byłaby niemożliwa.

Dawniej zachodnioeuropejska twórczość artystyczna w wielkim stopniu opierała się na wielokrotnej realizacji tych samych schematycznych motywów. Dobitym przykładem tego zjawiska jest malarstwo religijne — np. obrazy [Stabat Mater](#).

Niegdyś dbanie o prawa twórcy nie miało wielkiego znaczenia w kulturze — w średniowieczu bardzo wiele utworów było anonimowych. Jednak dziś oryginalność jest jedną z głównych wyznaczników wartości artystycznej. Waga autorstwa jest charakterystyczna dla współczesnej kultury. Szczególną troską otaczamy również takie wartości jak własność prywatna. Zbyt duże podobieństwo nowego utworu do jakiegoś powstałego wcześniej spotyka się ze społeczną dezaprobatą, a nierzadko — z posądzeniem o plagiat.

Im wcześniej zachęcamy młodych ludzi do współuczestnictwa w kulturze i do własnych kreatywnych poszukiwań, tym lepiej. Ważne, aby mieli świadomość możliwości swobodnego korzystania ze skarbcza spuścizny kulturowej. Jednocześnie jednak konieczne jest przekazanie im wiadomości o prawno-autorskich ograniczeniach wykorzystywania utworów, a także uwrażliwienie na problem plagiatowania.

Przy udostępnianiu innym fragmentu lub całości cudzego utworu, zawsze należy podać autora i zaznaczyć granice cytatu. W przeciwnym razie, popełniany jest plagiat. Plagiat to dosłowne przytoczenie treści innego dzieła przy jednoczesnym daniu do zrozumienia, że przytaczający jest jego autorem. Plagiat może przybierać formę m.in.:

- podpisania się własnym imieniem i nazwiskiem pod całością cudzego utworu;
- dosłownego cytowania bez wyraźnego, typograficznego oznaczenia cytatu (np. za pomocą kursywy lub cudzysłowu) oraz bez podania jego źródła (np. w formie klasycznego przypisu);
- wykorzystania fragmentów lub istotnych elementów cudzego utworu w innej konfiguracji lub po przeprowadzeniu w nich marginalnych zmian, bez podania ich źródła.

Stosowanie się do wytycznych prawa autorskiego jest przede wszystkim wyrazem szacunku dla talentu i wysiłków twórców. Nie wszyscy autorzy dbają jednak o uznawanie swoich praw. Np. memy są tworzone anonimowo, co sprawia, że z założenia stają się wspólnym dobrem całego internetu.

Dla ucznia

Każdy może wpaść na dobry pomysł pod wpływem innego utworu. Należy jednak pamiętać o prawach każdego twórcy. Nie można podpisywać się pod cudzą pracę i traktować jej jak swoją.

Cytat to wstawienie części lub całości innego utworu w swoją pracę. Przy cytowaniu należy:

- zaznaczyć granice wstawianego tekstu, np. za pomocą cudzysłowu;

- napisać, skąd cytaty pochodzą — np. z jakiej książki lub artykułu;
- napisać, kto jest jego autorem.

Przykład: Julian Tuwim rozpoczął swój wiersz **Lokomotywa** słowami: „Stoi na stacji lokomotywa”.

Złamaniem praw autorskich jest plagiat. Dochodzi do niego, gdy ktoś przytacza inny tekst bez zaznaczenia, że nie jest jego autorem. Niektórzy kopiuje cały tekst i podpisują się pod nim, tak jakby sami go stworzyli. To nie tylko niezgodne z prawem, ale też nie w porządku!

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Użytkownicy internetu często obawiają się korzystania z cudzych utworów, bo nie są pewni, czy korzystając z nich, postępują etycznie. Lekcja pomaga odróżnić zachowania etyczne od niewłaściwych.

Cele operacyjne

Uczestniczki i uczestnicy:

- wiedzą, że idee i utwory obecne w kulturze i mediach mogą służyć jako inspiracja dla innych twórców;
- rozumieją, że można korzystać z gotowego utworu na prawach cytatu;
- wiedzą, co to jest plagiat i rozumieją dlaczego plagiatowanie jest złe.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 10 min
Forma: praca w grupach
Pomoce: **Materiał pomocniczy**
„Korzystanie z cudzego utworu”

Zapytaj uczestników i uczestniczki, czy kiedyś korzystali z cudzego utworu? Jak to wyglądało? Poproś o podzielenie się na grupy po 3–4 osoby. Każda grupa otrzymuje **materiał pomocniczy „Korzystanie z cudzego utworu”**. W grupach oglądają i czytają materiały. Do fragmentów dopasowują słowa, które najlepiej opisują dany tekst.

2.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa

Uczestniczki i uczestnicy prezentują wyniki pracy w grupach. Powiedz, że te sposoby korzystania z utworów innych osób są właściwe. Poproś o podanie własnych przykładów na omówione sytuacje (inspiracja, cytaty, podchwycenie pomysłu, nawiązanie do utworu). Jeśli podane przykłady będą dyskusyjne, podkreśl, że w sytuacjach niejasnych najlepiej jest uzyskać zgodę autora na wykorzystanie utworu.

3.

Czas: 15 min
Forma: dyskusja, praca w grupach
Pomoce: **Materiał pomocniczy „Plagiat”**, tablica, kreda, kartki, ołówki

Uczestniczki i uczestnicy słuchają pierwszej części historii z **materiału pomocniczego „Plagiat”**. Dyskutują, co zyskała, a co straciła Katarzyna w opisanej sytuacji. Podziel tablicę na pół i z jednej strony wypiszcie zyski (oszczędziła czas, zyskała uznanie, dostała dobrą ocenę), z drugiej straty (strach przed odkryciem oszustwa, przed pytaniami o wiersz, nieczyste sumienie, to, że zamiast kreatywnie spędzić czas skupiła się na planowaniu oszustwa).

Przeczytaj drugą część historii. Uczestniczki i uczestnicy odpowiadają na pytanie, co czuł Tomasz (zdziwienie, żal, niepewność, co ma zrobić itp.). Krótko wyjaśnij, czym jest plagiat, upewnij się, że wszyscy rozumieją ten termin.

Uczestnicy i uczestniczki dzielą się na grupy po 3–4 osoby. Każda grupa zastanawia się, co powinien zrobić Tomasz, żeby nie pozwolić na plagiat, a jednocześnie nie ujawniać, że pisze wiersze? Co powinna zrobić Katarzyna, kiedy zorientuje się, że człowiek, którego okradła, chodzi do tej samej szkoły?

4.

Czas: 10 min
Forma: podsumowanie

Poproś o krótkie podsumowanie pracy w grupach. Powiedz, że można korzystać z cudzych utworów, jeśli przestrzega się zasady podawania autora i źródła, skąd pochodzi fragment utworu. Podkreśl, że nigdy nie wolno podpisać się swoim nazwiskiem pod cudzym utworem. Zaznacz, że dotyczy to wszystkich rodzajów utworów: tekstów, obrazków, fotografii, muzyki, programów komputerowych itd.

Ewaluacja

Uczestniczki i uczestnicy:

- wiedzą, że można na różne sposoby korzystać z utworów innych osób;
- wiedzą co to jest plagiat;
- rozumieją, dlaczego plagiatorstwo jest złe, oraz że szkodzi zarówno okradanemu jak okradającemu.

Opcje dodatkowe

Ćwiczenie 1 i 2 możesz połączyć. Zapytaj uczestniczki i uczestników, w jaki sposób korzystają z cudzych utworów. Przypomnij, że utwory to zdjęcia, obrazki, filmy, muzyka, teksty, dzieła sztuki itd. Na dużym arkuszu zapiszcie hasłami, do czego przydają się utwory innych (prace domowe, prezentacje, własna działalność twórcza, inspiracja itp.).

W nawiązaniu do ćwiczenia 3 uczestnicy mogą zaplanować i przedstawić scenkę rozmowy Katarzyny z Tomaszem.

MATERIAŁY

materiał pomocniczy „Plagiat”

materiał pomocniczy „Korzystanie z cudzego utworu”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Oznacz zdania jako prawdziwe lub fałszywe.

1. Jeżeli cytuję niewielki fragment, to mogę nie podawać autora. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
2. Znalazłem w internecie ciekawy plakat o mrówkach. Chcę wykorzystać ten pomysł do stworzenia plakatu o pszczołach, ale najpierw muszę spytać autora plakatu o mrówkach o pozwolenie. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
3. Jeśli kopiuję fragment tekstu z portalu informacyjnego, to muszę w swoim tekście podać link do tej informacji. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
4. Żeby zamieścić komentarz do utworu, trzeba mieć zgodę jego autora. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
5. Wolno mi obmyślić własny pomysł na podstawie kilku innych prac, które mi się podobają. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **kultura:** ogół ludzkich wytworów materialnych i niematerialnych takich jak: sztuka, nauka czy religia
- **plagiat:** skopiowanie utworu (lub jego części) innego autora i przedstawienie pod własnym nazwiskiem
- **cytat:** umieszczenie fragmentu czyjegoś utworu w swoim utworze
- **inspiracja:** natchnienie, zapal twórczy
- **utwór:** zdjęcia, filmy, wiersze, rysunki, piosenki, itp.
- **prawa autorskie:** ogół praw, które przysługują twórcom, m.in. prawo do oznaczenia utworu własnym nazwiskiem lub pseudonimem, decydowania o jego publikacji oraz zarabiania na nim pieniędzy
- **twórca:** autor utworów, czyli osoba, która wymyśliła i stworzyła tekst, rysunek itp.
- **kompilacja:** połączenie różnych fragmentów

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Anna Buchner, konsultacja merytoryczna: Marcin Wilkowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/szanujmy-tworcow/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Etyka, II poziom edukacyjny

Cele kształcenia

III. Przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji.

Treści nauczania

5. Prawa i obowiązki, zasady i reguły postępowania.

Historia i społeczeństwo, II poziom edukacyjny

Cele kształcenia

IV. Zainteresowanie problematyką społeczną.

Treści nauczania

1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym.

Podstawa programowa 2017:

Etyka, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych.

Uczeń wyjaśnia różnicę między dobrem (złem) moralnym a dobrem (złem) poza-moralnym.

Uczeń wymienia główne czynniki ograniczające świadomość i dobrowolność ludzkich działań.

Uczeń podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci.

Uczeń uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom.

Uczeń wie, że kłamstwo – tak w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym – jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych przejawów zła moralnego; analizuje problem kłamstwa i formułuje ocenę moralną dotyczącą kłamstwa.